

Karahanli Devri Tiirk Edebiyati

840 yih Tiirk tarihi bakimmdan gok miihimdir. Hunlar'dan beri Biiyiik Tiirk Kaganhgi'mn merkezi Orhun bolgesi iken, bu tarihte Kirgizlar'm Uygur Mnedaruna son vermesiyle devletimizin merkezi Dogu Tiirkistan'a kayar. Uygurlar Dogu Tiirkistan'm orta ve dogu kisimlarinda yeni bir Uygur hanhgi kurarken; Yagma, Karluk, <Jigil,Tohsi gibi Tiirk boylarına dayanan Karahanli Mnedam da Dogu Tiirkistan'm batismda, Balasagun, Taraz ve Kasgar sehirlerinde Biiyiik Tiirk Kaganhgi'ni devam ettirirler. Uygurlar, Mani ve Burkan (Buda) dinleri etrafmda yeni bir medeniyet dairesine girer ve yeni bir edebiyat meydana getirirken, Karahanhlar da Tiirkliige yepyeni ufuklar agacak olan yeni bir dine yönelirler. Karahanli Mnedaninm iiiiinci hiikumdan Satuk Bugra Han, 10. yiizyihn ortalanına dogru Miisliiman olarak bu dini Tiirk devletinin dini haline getirir. 8. yiizyildan beri gittik^e artarak Tiirkler arasinda yayilan, fakat biitiin Tiirkliige nisbetle heniiz 50k az bir Tiirk niifusunu i^ine alan Miisliimanlik, Satuk Bugra Han ile devletin dini haline gelerek kısa zamanda biitiin Tiirkler tarafmdan kabul edilir. Abdiilkerim Satuk Bugra Han ve bilhassa ogullan Musa Tonga ile Siileyman Baytaş Arslan zamanlannda, yani 10. asrm ortalarmda Turkler kitleler halinde Miisliiman olurlar. 10. asrm sonlarında dogru artik, sadece tanm havzasmdaki Uygurlar

Irtis'in otesindeki bazı Tiirk gruplan Miisliimanligin dismdadır.

Yeni din ile beraber yeni bir medeniyet dairesine de girilmiş olur. Uygur yazisi, daha uzun bir miiddet Tiirkler'in yazisi olarak devam etmekle birlikte, Arap yazisi da onun yanmda yer alır. Islam dinine ait kavramlar Tiirk diline ve dille birlikte Tiirk diisiince ve edebiyat hayatına girmeye baslar.

Karahanhlar 992'de Samaniler'in merkezi Buhara'yi alarak ve 999'da Samani saltanatına son vererek Bati Tiirkistan'a tamamen hakim olurlar. Boylece Horasan ve Maveraiinnehir'deki Semerkant, Buhara, Nisabur gibi miisliiman kiiltir merkezleriyle dogrudan dogruya temasa gelirler. Bin yillarda artik Islami bir Tiirk edebiyati dogmus olmahtır. Divanii Liigati't-Turk'teki tarihi bilinmeyen siirlerden bazilan, bu edebiyatın ilk 6rnekleridir. Karahanhlar devrinde meydana gelen Tiirk edebiyatının ilk biiyiik eseri 1069 yihnda yazılan Kutadgu Bilig 'dir. 12. yiizyihn baslannda yazıldığı tahmin edilen Atabet iil-Hakaayik , bu edebiyatın diger bir önemli mahsulüdür. 12. yiizyilda yasayan ve 1166'da vefat eden Ahmed Yesevi'nin hikmetleri de Karahanli Tiirk edebiyati mahsullerinden sayılmak gerekir.

Karahanhlar gagma ait olan Kur'an terciimesi ile birka^ tarla satis senedi, edebi eser olarak degil, dil metni olarak önem tasirlar.